

CLUJ-NAPOCA

O poveste de iarnă

CÂND s-a implinit un secol de la nașterea lui Vasile Alecsandri, Teatrul Național din Cluj-Napoca a reprezentat *Piatra din casă* și *Fintina Blanduziei*. Acum, când sintem în preajma împlinirii unui veac de la moartea scriitorului, pe aceeași scenă are loc premiera comediei *Iași în carnaval*. Spectacolul de azi a inaugurat și „Săptămâna teatrelor naționale”, împrejurare festivalieră inedită. Inițiativa aparține Comitetului județean de cultură și educație socialistă și Teatrului Național din Cluj-Napoca (director, Horia Bădescu), și a fost acceptată de mai toți colegii săi directoriali din țară. Spectacolul de deschidere, creat de o echipă destoinică, a avut reprezentativitate, încercat fiind și de calde aduceri aminte privitoare la piesă, autor și contextul premierei dintii.

Căci anul 1844, când poetul și dramaturgul, în vîrstă de numai 23 ani, concepdea lucrarea, era curențat de premoniții revoluționare și înregistra represiunile dure ale domnitorului și autorităților neliniștite. Revista de cultură „Propășirea” fusese interzisă, după primul număr, ea continuându-se însă cu îndrăznețea „Foale științifică și literară”, și aceasta suprîmată în toamna aceluiași an, după ce unele articole și producții literare ale lui Kogălniceanu, Bădescu, Ion Ghica, Alecsandri, A. T. Laurian suferiseră, nu o dată, injonctiunile cenzurii. Kogălniceanu a și fost arestat și trimis la o minăstire, C. Negruzzi surghiunit și el din cauza unei nuvele socotite sedicioase, un actor ieșean pus la poprire deoarece rostise ceva neautorizat, astfel că junele dramaturg se gândi să persifleze spaima de „revoltanți” a poliției și boierilor inapoiati, imaginînd *Un complot în vis*, cu alte cuvinte coșmarul panicaților, sau *Iași în carnaval*, comedie satirică în 4 acte. Telul politic se străvedea, nu încăpea indoială că — așa cum va spune autorul însuși mai târziu — se declanșa și prin teatru „un început de campanie în contra puterilor zilei”, iar după opinia istoricului D.C. Ollănescu și „contra celor ce aveau interes a nu se forma o opinie publică menită a condamna faptele lor”. Directorul cel nou al Naționalului ieșean, vornicul patriot Teodorachi Ghica, nu se teme să programeze foarte iute piesa, iar actorii N. Luchian, Poni, Teodor și alții, ei înșiși revoluționari, îl încurajează. Premiera din 22 decembrie 1845 e înflăcărată, interpretii supralicitează dedesubturile scrierii, se naște tumult, există chiar intenția de a se opri reprezentația — după cum aflăm dintr-o scrisoare către Ion Ghica — dar publicul la atitudine hotărâtă și lucrurile se liniștesc intrucivă, astfel că un cronicar al vremii, E. Filipescu, poate consemna detașat, după o săptămână, în „Albina Românească”: „Meritul piesei acesteia este, fără tăgăduire, însemnat, cuprinzîndu-se dintr-un șir de stene, de expresii spirituoase și de satirice tîntiri, între care jocul păpușilor se deosebește arătîndu-se oarecare triste adevăruri ce se văd în toate zilele”, ea producînd „cea mai mare mulțămire publicului”.

Evident, azi avem alte tresăriri la viziunea piesei, mai ales umoristice, și putem prețui, cu laudă, cutezanța novatoare a artiștilor clujești. Ei au conceput o parodie cu inflexiuni vesele a acelei lumi revolute și, deopotrivă, o evocare cu inflexiuni amare a nevolicțiilor ce au provocat atacul satiric. Ca și alte bune montări românești de azi, spectacolul prezintă o exegeză originală a piesei, cu situația ei istorică și perspectivarea din unghiul actualității a reperelor ei sociale. Esteticeste, ea a căpătat o factură modernă. Farsa a devenit subsidiară, comedia de moravuri predominantă, în acțiunea oricum firavă și vedovescă inserîndu-se fragmente din unele „cînticele comice”, schițe de caracter și tipuri cu un dens substrat documentar. Evoluțiile Coanei Chirița, ale numiților Clevetici ultrademagogul, Sandu Napoailă ultraretrogradul, Mama Anghelușa, Kera Nastasia, Gură cască-om politic au loc într-un spațiu teatral, personaje venind, în parte, din sală, în timp ce în loji, în costume de bal mascat, boierul Tache Lunătescu, cocoana Tarsița, sătrarul Săbiuță asistă, aprobă, dezaproabă, își manifestă temerile, indignarea, zelul temperat, refăcîndu-se, într-un fel, chiar atmosfera de la premieră, tulburată de cupletul incisiv al Păpușarului. Cum între evenimentele din comedie și aparițiile personajelor independente nu e suficientă articulația, iar unii interpreți (ori unele interpretări) nu au îndestulă vlagă artistică, și cum Jitnicerului Vadra, provincial din Nicorești, ridiculizat de Alecsandri, i s-a schimbat funcția, el devenind, intrucivă, un rezonator cu o anume ascendență asupra celorlalți — pe care-i probozește minios, în final, și-i moralizează cu gravitate — traseele scenice sînt cam învălmășite. După cite se observă, întrepridul și ingeniosul regizor Victor Ioan Frunză a depus un travaliu intens pentru realizarea insolitei compoziții și stabilirii inventive a locurilor de joc, dar a lucrat mai puțin la diferențierea tipurilor și pentru logica desfășurării. Amplitudinea spectacolului și ambitusul său

Iași în carnaval de Alecsandri la Teatrul Național din Cluj-Napoca. În fotografie, Lucia Wanda Toma și Marius Bodochi

caracterologic se datorese unei viziuni complexe ce a dus la o arhitectură interesantă a dispozitivului scenic. Această viziune, a unui univers coșmaresc, în care realitatea e teatralizată iar ficțiunea esopizează tendința revoluționară autentică, se bizuie și pe fastuoasa scenografie a Adrianei Grand. Ea a născocit fundaturi și cortine cu imagini turburi de vis, într-o manieră care cumulează impresii din halucinația lui El Greco în „Ruperea celei de-a cincea peceti”, din alegorii de ale lui Goya, sau din turbonăriile lui Marc Chagall. A creat un caleidoscop feeric în fereastra odăii de dormit a lui Lunătescu, cel cu somnul chinut de năluciri. A populat cerul carnavalului cu lampioane colorate. A întocmit un soi de pianolă uriașă, în care cilindrii pictați se rostesc, emițînd o muzică diafană. A imaginat, în policromii cuceritoare și croiuri năstrușnice, costume provenite parcă dintr-o floră fantastică: Chirița ot Birzol apare ca un tufiș în eflorescență, alții parcă-s arbusti ornamentali, Tache e o mască infiptă într-o uriașă coleretă sugerînd un nufăr roz, Napoailă e un clovn cu mișcări helicoidale. Luminile și culorile dau o atmosferă nu atât veselă, cit ciudată, straniețatea emanînd din irealitatea măștilor, din fantasmagoricul închipuirii ale unor eroi și nonconcordanța lor cu actualitatea timpului în care trăiesc. Poate că această mirabilă scenografie se mai și autonomizează în spectacol. E însă o performanță pictural-decorativă, rezultatul unei strădănitii impresionante. Se ascultă în genere cu plăcere muzica modernă a lui Călin Apostol, mulată uneori pe ideea regizorală. Alteori e desprinsă de contextul scenic, aducînd inтонаții mai facile. Dezlănțuirilor generale nu le-a fost suport. Unor enunțuri din text („Hai să jucăm o polcă!”) le-a contrapus, melodic și ritmic, altceva, contrazicător și fad. Dar citeodată a contribuit eficace la atmosferizare.

Ceva din comicul intîmplărilor, limbului, zeflemelii alecsandriene s-a volatilizat. Se insinuează în acțiune o îngîndurare și o neîncredere, o răzvîrtire surdă și dureroasă care, desigur, sînt și ele ale acelei epoci. Chirița e hazoasă, așa cum o înfățișează, bogat și dexter, Melania Ursu (tot ea o desenează, cu umor, pe Tarsița Lunătescu), doar de la un moment dat intenționează ca poziție și monotonă ca rostite. Alecu al lui Marius Bodochi e inexpressiv, dar Ion Păpușarul e configurat de același cu multă sevă, ironic și bățios, excelent. Tot el face și un travesti (Kera Nastasia) amuzant. A fost obligat însă la prea multe și repezi transformisme: nu toate aparițiile sînt studiate. Agreeabilă, suplă și plastică în modista Cati, Miriam Cuibus ilanulează în schimb pe Sandu Napoailă, printr-un travesti de compunere artificială, cu ghidușii căznite, fără relație cu personajul. Rivna creatoare a Luciei Wanda Toma dă roade în creionarea voloasă a slujnicei brunețele, Safta, mai incert în Marghiolița și vag în Mama Anghelușa. Nici aceste treceri de la un rol la altul nu au avut parte de lucru meticulos. Postelnicul interpretat de Bucur Stan, Jitnicerul lui Octavian Lăluț, Sătrarul lui Ion Marian, Leonil al lui Petre Băcioiu fac bună ambianță comică, dînd și vibrație, cînd e cazul, unde amare ce străbate încercăturile și pigmentează deznodămîntul. Factura cutezătoare a reprezentației, inteligența demersului artistic, conspectul original sînt trăsăturile distinctive ale acestui spectacol care augerează cu demnitate intelectuală al 71-lea an de existență al Teatrului Național din Cluj-Napoca.

România: o instituție model, oferînd soluții optimizatoare în problemele vieții artistice, un centru de cultură teatrală, instanța supremă în ce privește valorificarea modernă a fondului dramaturgic național peren, o rampă de lansare a celor mai semnificative lucrări originale, forul celor mai avizate inserții românești în circuitul mondial al valorilor spirituale din galaxia scenei. Aici nu e loc pentru bagatele bulevardiere și autori fără speranță, nici pentru încercări diletante, știute dinainte a fi sortite eșecului și nici pentru programe aleatorii făcute de la o zi la alta. Aici, în condițiile unei tradiții sedimentate cultural, ale unei investiții generoase de talent și ale unui efort amplu material și artistic, ale unei înalte responsabilități social-culturale, o sală goală înseamnă o aspră sentință de condamnare nu numai a colectivului și direcției, ci și a tuturor celor implicați, într-un fel sau altul, în buna rînduială a vieții artistice.

Din toate punctele de vedere mai sus arătate Teatrul Național din Cluj-Napoca oferă actualmente bune speranțe și unele certitudini. Cei care cu atita însuflețire patriotică și devotament pentru artă l-au întemeiat acum șaptezeci de ani, primul său director, scriitorul și actorul Zaharia Bărsan, l-au trasat cu limpezime menirea. Alți conducători ai săi prin decenii, — printre care Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, Ion Marin Sadoveanu, Victor Papiian, Nicolae Kirilescu, Aurel Buteanu — au dat direcție și eficiență muncii artistice, prilejuind debuturi sau afirmări de răsnet dramaturgilor Lucian Blaga, Dan Botta, Octavian Goga, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Căton Theodorian, Ion Luca, prezentînd, pentru iniția oară la noi, și lucrări de Ibsen, Paul Claudel, Alphonse Daudet, Jerome K. Jerome, Pirandello, J. Priestley, Rosso di San Secondo, H. Sudermann, însemnînd un contact avizat cu literatura universală contemporană. După 1944, aceste preocupări au fost potențate de noile sarcini culturale și de întărirea rostului teatrului ca for public. Au făcut aici primul pas pe scenă autori de seamă ca Dumitru Radu Popescu, au lucrat, s-au format și s-au consolidat regizori importanți ca Gheorghe Harag, Aureliu Manea, Alexa Visarion, Mircea Marin, a depus o îndelungată activitate Victor Tudor Popa, au creat decori, mulți ani la rînd, Mircea Matcașo și T. Ciupe, s-au evidențiat numeroși actori, între care Silvia Ghelan, Gheorghe Nutescu, Melapia Ursu, Dorl Vișan, Gelu Bogdan Ivașcu, Ligea Moga au cunoscut consacrări naționale. Teatrul Național din Cluj-Napoca a inițiat, la un moment dat, sub directoratul scriitorului Petre Bucsa, primul Simpozion național de teatrologie, tipărină apoi și un volum de contribuții. Teatrul Național s-a alăturat Secției de critică a A.T.M. și Asociației scriitorilor din Cluj-Napoca în realizarea primului Seminar de dramaturgie și teatrologie, consacrat lui Teodor Mazilu. A organizat, împreună cu Secția de critică a A.T.M., Universitatea din Cluj-Napoca și revista „Tribuna” o manifestare grandioasă, itinerantă (la Cluj-Napoca, Zalău, Alba Iulia, Bistrița), „Antologia spectacolelor cu piese românești contemporane”, ediție-unicat, cu un ecou considerabil (în timp ce se afla în scaunul directorial scriitorul Constantin Cublesan). A ieșit dincolo de hotare — în Italia, R. F. Germania —, a participat adesea, cu succes, la competițiile din țară. Epoca sa modernă n-a cunoscut, desigur, un sir neînterupt de izbîzni și nu a stat totdeauna, în fapt, sub semnul orientărilor de principiu, altmînteri totdeauna limpede declarate. Dar această epocă i-a întărit prestigiul, i-a mărit raza de acțiune și influență, i-a situat printre instituțiile de artă fruntase ale țării. Manifestarea pe care cu personalitate a înfăptuit-o și la care cu personalitate a participat o confirmă.

Valentin Silvestru

Note

• Elias Canetti va fi prezent, ca dramaturg, pentru prima oară pe o scenă românească, la Iași, prin piesa *Scadența*. Regia, Ovidiu Lazăr, scenografia, Traian Nițescu.

• Regele erb de Carlo Gozzi e noul spectacol al Teatrului din Cluj-Napoca.

• Incepînd din 1990, Dragoș Galgoțiu va funcționa ca regizor la Teatrul Giulești.

• Tudor Chirilă și Mona Chirilă vor fi, în noul an, regizori ai Teatrului Național din Tg. Mureș.

• Actorul Gheorghe Dinică a devenit membru al colectivului Teatrului „Bulandra”. Mitică Popescu e, acum, actor al Teatrului de Comedie.

• Theodor Mănescu e autorul substanțialului studiu *Despre natura obiectivă a artei actorului*, publicat în „Teatrul” nr. 10.